

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р арх. Екатерина Сентова, Архитектурен факултет, Университет по архитектура, строителство и геодезия (УАСГ), София

Относно: Дисертационен труд на арх. Климент Радоев за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“, по научна специалност „Архитектура на сградите, конструкции, съоръжения и детайли“, професионално направление 5.7 „Архитектура, строителство и геодезия“, катедра „Градоустройство, теория и история на архитектурата, Архитектурен факултет, Висше Строително Училище(ВСУ) „Любен Каравелов“, София

Тема на дисертационния труд: Методика за проучване и изследване на традиционна жилищна архитектура по света

Основание за разработване на становището: Настоящото становище е представено в качеството ми на член на Научно жури, назначено със Заповед № РД – 00011/07.01.2022 на Ректора на ВСУ „Любен Каравелов“, на основание чл.29. ал.2 от Правилника за развитие на академичния състав на ВСУ и решение на Факултетния съвет на АФ при ВСУ (Протокол №6/22.12.2021 г.), и съгласно решение на Научно жури- Протокол 1 от 18.01.2022 г.

1. Обща характеристика на труда

Представеният от арх. Климент Радоев комплект от материали включва: дисертационен труд с 2 бр. Приложения към него (карти и речник) и автореферат.

Дисертационният труд съдържа три основни глави разработени на 305 страници, 123 фигури (снимки, схеми, чертежи) от които 41 бр. авторски, 50 авторски матрични таблици и библиография, съдържаща 515 български и чуждестранни заглавия, с литературни и уеб източници. Неизменна част от труда са приложенията. Те включват 7 стр. авторови дефиниции на използвани понятия в труда, проучени и използвани 22 броя карти (включително съществуващ сборник от традиционни жилища по света), както и разработените от автора две карти – *частична карта на архитектурните типове традиционни къщи по света и частично еволюционно дърво на традиционните къщи по света*, също представено на фиг. №118 в труда.

Актуалност на труда:

Проведените задълбочени и в широк обхват проучвания дават основание на автора да формулира убедителни аргументи в подкрепа на актуалното състояние на проблематиката за традиционните къщи. В извършения преглед на съществуващите изследвания е обоснована необходимостта от единна система за изследване на традиционните къщи, подходяща за прилагане от професионалисти в един отворен формат. Подобна система би дала възможност за отчитане на специфични детайли и особености от субекта на място, което от разстояние е невъзможно, според автора. Значимостта на темата на труда е обоснована и с необходимост от систематизирано изследване по определени белези, критерии и с научни средства, поради което връзката с други науки е наложителна. Също така изготвянето на изводи за еволюционните процеси в създаването на традиционните къщи е от значение за съвременните изисквания за

енергоефективност и природосъобразност в сградния сектор, в това число на къщите. Подобна единна система би позволила ефективност на съхраняването, ползването и боравенето със знанията за традиционните къщи. Темата на труда ясно определя основните насоки на проучването и неговата актуалност, обосновани във Въведението на труда, в което са дефинирани обекта, предмета, целта и задачите на изследването. Очертаният обхват определено се явява от ключово значение за провеждането на цялостното изследване – разглежданият период от време няма начална точка, а за крайна е приета тази, в която се загубват признаците за автентичност или белезите на понятието „традиционен“. За целта авторът специално дефинира основни понятия, за да определи отделните аспекти от обхвата на труда, като допълнително разработва и прилага терминологичен речник (понятиен апарат), с обяснения за значението на използваните термини.

Докторантът си е поставил за **цел** – да разработи научно-теоретичен апарат - методика за събиране, съпоставяне и анализиране на информация за традиционни къщи в систематизиран вид. С оглед на така поставената цел са очертани и **задачите** на изследването, в логичната последователност, по която е структуриран докторантския труд.

Използваните **методи** на изследване съответстват на поставената цел и задачи. Проведен е комплексен подход, базиран на широка гама от научни методи, гъвкаво използвани самостоятелно или в комбинация, с прилагане на системно-структурен анализ и синтез. Изследването се опира на текстови и илюстративни материали - теоретични проучвания от литературни източници, интернет сайтове на културни организации и научни институции, включително и преки проучвания, с посетени на място от автора конкретни обекти.

Глава 1. - Теоретична база на изследването, освен въведението включва подробно описание на механизма на проведеното изследване и общо представяне на разработените и проучени примери в държавите, в които се простира тяхното проучване, предмет на обстоен анализ в **глава втора**. Възприетият от автора механизъм на изследване, протича в последователен процес, с първоначално попълване на шаблон от предварителна съвкупност от данни (белези), които се изследват до пресяване на значимите (впоследствие систематизирани в матрица) и установяване на окончателния вид на шаблона. От натрупаната информация се формулират хипотези, проследяването и анализа на които води до установяване на изводи, съобразно поставените задачи на методиката. Очертани са: начините за събиране на данните, областите на проучване, алгоритъма на проучване на тип традиционна къща. В резултат е изготвена таблица със систематизирани данни за проучени държави, райони и реализации на традиционните къщи, групирани от автора под наименованията – *разработени* (30 бр.къщи в 13 примера) и *проучени примери* (общо 64 бр.).

Във **втора глава** се разглеждат подробно **разработените и проучени примери**, с цялостно провеждане на възприетия механизъм на изследване, в неговата последователност и методи за събиране и обработване на информацията. Така например, в раздела - Разработени примери, изследванията започват, чрез предварително създадения шаблон от показатели, по които може да се анализират общоприети и широко разпространени данни за традиционната къща. След проучване на идентични архитектурни елементи и белези, по които се сравняват къщите, шаблонът е моделиран (със степенуване на маловажни, несъществени за целите на труда и на

значими параметри) до момента в който придобива условно „готов“ вид, и до установяване на окончателния вид на една матрица. Всички 94 примера на труда са преразгледани и допълнени, според нейните параметри, като 30 от къщите са събрани в 13 примера (матрици) и анализирани подробно, затова авторът ги нарича – разработени.

В раздела – проучени примери, в текстови и илюстративен материал е направено кратко представяне на останалите 64 примера, с общи описания и конкретни характеристики. Така, според автора, всичките общо 94 къщи, събрани във втора глава, представляват своеобразен сборник от примери. Неговото наличие е основна база за наблюдение и анализ, за да се оформят хипотезите, чието доказване е фундаментално за оформянето на основната рамка на методиката, като цел на дисертационния труд.

В трета глава – Теоретичен анализ се анализират основните, базови въпроси, от първостепенно значение за съдържанието на методиката, групирани в четири части: *предпоставки, характеристики на традиционната къща, таксономия, семейство, тип, вид и номенклатура*. Анализите на всяка част се провеждат с един и същ подход – въвежда се набор от показатели (с дефиниране и разясняване на съответни термини), формулира се хипотеза и се прилага механизъм за изследване (създаден от автора алгоритъм за нейното доказване). В резултат на анализа се селектират и определят значимите показатели, със съществено въздействие върху традиционните къщи и съответни изводи. Подобен е подходът при изследване на взаимодействието – фактори/предпоставки и доказването на формулираната „нулева“ хипотеза. Потенциалното въздействие на отделните фактори подлежи на доказване и едва тогава значимите се отделят като предпоставки, чието групиране по функционалност съдейства за аргументацията и превръщането на хипотезата в теза. Разгледаните предпоставки водят до определени характеристики, изследването на които е в основата за формулирането на следващата хипотеза (първа). Възприетият подход се повтаря до отделяне и групиране на значимите характеристики в система, чрез която се доказва превръщането и на тази хипотеза в теза.

Очертаната от автора втора хипотеза е от съществено значение за изготвянето на класификация, подчинена на таксономична система, затова и доказването на тази хипотеза има най-сложен подход. Базира се на извършената аналогия на биологични признаци с архитектурни характеристики, анализът на които води до изграждане на една таксономична система, с точно определени елементи и термини (с дефиниране на понятията „категория“, „ранг“, „подобие“ и „еднаквост“). Следва извеждане на рангове в йерархична последователност – семейство -тип-вид-разновидност и тяхното съдържателно описание (фиг.117). Така на практика авторът потвърждава своята втора теза, че традиционната къща е продукт на естествена еволюция и е възможно създаването на таксономична класификационна система. Вложената идея е, чрез таксономията да се създаде единна структура за анализ на различията между традиционните къщи, като се отчитат всички архитектурни особености при една ясна категоризация. Сравнително сложен изглежда на пръв поглед и приложеният подход от автора в опита за изготвяне на номенклатура на традиционните къщи, със създаване на система за именуване в таксономията, чрез буквени съкращения на определени показатели – фиг.122 от труда. Тук също се налага известно уточняване на възприетите термини и понятия, във връзка с по-ясното очертаване на района на разпространение. Създадената система за именуване е приложена към

разработените примери от втора глава. На практика въведената номенклатура осигурява администрирането на таксономията, което неминуемо поражда необходимост от въвеждане на терминология, дефиниране на понятията и аргументиране на тяхната цялостна обвързаност. Подходът приложен в системата за именуване е аналогичен с изследването и на другия отличителен аспект, обвързан с номенклатурата – район на разпространение на традиционната къща. Дефинираните и в това направление понятия авторът анализира подробно, за да покаже начина по който те са обвързани и съответно взаимно зависими, например - разпространението на *Семейство*, *Тип* и *Вид* и техните разновидности, съобразно *Областта (семейство)*, *Зоната (тип)* и *Района (вид)*. Така се доказва как разпространението може да доведе до различни типове и видове традиционни къщи в един район, или в райони на различни места по света и техните възможни преобразувания.

Афторефератът представя адекватно съдържанието на дисертационния труд, като в него коректно са изложени основните части на труда, постигнатите резултати и научни приноси.

2. Научни и научно-приложни приноси на кандидата

Приносите на труда се градят върху обстоен анализ, с провеждане на установен механизъм за изследване, а също и в систематизираните изводи към отделните части на труда, предимно в глава трета (*предпоставки, характеристики, таксономия и номенклатура*). В направеното обобщение се анализират базови въпроси за традиционните къщи и тяхното археологическо, историческо и архитектурно изследване. В тази връзка се открояват изведените обобщения, илюстрирани и в графичен вид – фигура 123. *Образуване и разпространение на традиционната къща и фиг. 118. Частично еволюционно дърво на традиционните къщи по света.*

Приемам по принцип посочените от докторанта приноси, които са с различна степен на тежест, съобразно техния научно-теоретичен и научно-приложен характер. Предложената структура на методиката има определен принос по отношение на теорията, с нейните последователно обвързани части, като подход за събиране на данни и класифицирането им в матрица, в т. ч. създаването на система за таксономия и съответно именуване. Системата дава възможност в комплексен и систематизиран вид да се отразяват данните за произхода, еволюцията, характера и йерархията на традиционните къщи, включително техните технически характеристики, което има определен **иновативен теоретичен принос**.

Научно-приложни приноси:

- събраната и анализирана информация, с примерите за проучени и разработени традиционни къщи, представлява своеобразен сборник (глава втора на труда) и може да се използва за образователни цели, и за продължаващи научни изследвания;
- разработеният теоретичен модел и подход, различните механизми и техники използвани в създаването на таксономията, осъществената единна непрекъсната нишка свързваща съдържанието на труда със съвременните тенденции в архитектурното проектиране, могат да намерят приложение в процеса на обучение на студентите по архитектура и строително инженерство;
- комплексният, завършен и балансиран подход, със задълбочено изследване на причинно-следствени връзки и въздействия определено има полза в изучаването и проектирането на сгради, съобразно критериите и методите на устойчивата архитектура;

- в тази непосредствена връзка приемам и посочения от автора принос на труда - за приложението на систематизираната аналитична информация от полза за създаване на нормативна база и законова уредба за природосъобразно строителство, с норми и правила за проектиране и прилагане на природосъобразни решения, обвързани с местните дадености, традиции, необходимости и възможности.

3. Бележки и препоръки

С представения материал авторът показва задълбочени познания не само в разглежданата проблематика, но в по-широката област на архитектурата и нейната обвързаност с други науки. Допуснати са някои пропуски и технически грешки, които по никакъв начин не омаловажат качеството на труда.

Мащабът на изследването, с неговото съдържание, извършените анализи и изводи към основните структурни части на труда предполага много по-голям брой публикации от посочените от кандидата (две самостоятелни и две в съавторство). Те следва да намерят място в една по-широка публикационна дейност на автора, включително в изследователски журналы, регистрирани в Scopus и/или Web of Science/Clarivate Analytics.

Дисертационният труд, като систематизирано научно изследване, със своеобразна и различна философска гледна точка към традиционните къщи може да бъде отпечатан, след като се редактира и съкрати. Препоръчвам отделно да се публикуват като учебно помагало разработените и проучени примери, с кратки разяснения към тях.

4. Заключение

Представеният дисертационен труд удовлетворява изискванията на чл. 6, ал. 3 от ЗРАСРБ и критериите за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“. Изследването съдържа теоретични и научно-приложни резултати, със съответни приноси в разглежданата област, които допълват и обогатяват съществуващите знания.

Дисертационният труд показва, че авторът притежава задълбочени теоретични познания по специалността и способности за самостоятелни научни изследвания.

Въз основа на направените в това становище изводи, оценявам положително дисертационния труд и предлагам на Научното жури – да бъде присъдена на **арх. Климент Радоев** образователна и научна степен „ДОКТОР“ по научната специалност „Архитектура на сгради, конструкции, съоръжения и детайли“, в професионално направление 5.7 „Архитектура, строителство и геодезия“.

Февруари, 2022

Изготвил становището:

(проф. д-р арх. Ек.Сентова)